

Linhartovi listi

Spletni občasnik za domoznanstvo in novice Knjižnice A. T. Linharta Radovljica

Leto 5, št. 17

ISSN 1580-9641

www.rad.sik.si

e-pošta: info@rad.sik.si

7. 2. 2006

Vsebina:

- Zakaj bi se morali v Linhartovem letu spominjati tudi Valentina in Uroša Žuna?
- Najknjige v letu 2005 po izboru knjižničarjev

ZAKAJ BI SE MORALI V LINHARTOVEM LETU SPOMINJATI TUDI VALENTINA IN UROŠA ŽUNA?

Med številnimi znamenitimi osebnostmi, rojenimi v Radovljici, zavzema osrednje mesto Anton Tomaž Linhart (Radovljica, 11. 12. 1756 – Ljubljana, 14. 7. 1795). Bil je osrednja osebnost slovenskega preroda, prvi izraziti meščan v slovenski kulturi in pionir vsaj na treh področjih svojega delovanja: v dramatik, gledališki umetnosti in zgodovinopisju, izjemne zasluge pa si je pridobil tudi na področjih šolstva in knjižničarstva. Letos poteka 250 let od Linhartovega rojstva in tudi zato je prav, da ga v tem prispevku omenimo na prvem mestu. Kljub jubileju in izjemnemu pomenu, ki ga ima Linhart za slovensko kulturo, je le treba povedati, da so iz Radovljice in njene okolice izšli tudi mnogi drugi posamezniki, ki so veliko prispevali k razvoju strokovnih področij, na katerih so delovali in naroda, ki so mu pripadali. Nekateri med njimi so že dobili zaslužen priznanje, drugim le-to še ni bilo izkazano. Med slednje sodijo zlasti ljudje, ki so se izkazali s svojo nesebičnostjo in humanostjo ali če povemo na kratko – ljudje, ki so reševali življenja. Med temi je treba posebej izpostaviti dr. Valentina Meršola in Uroša Žuna. O zdravniku, strokovnjaku za nalezljive bolezni in humanistu dr. Valentinu Meršolu je lani izšla knjiga Janka Modra, ki ji gre ob verodostojnosti priznati tudi zaslugo, da je dokončno pretrgala molk, ki je skoraj pol stoletja ovijal Meršolovo življenje in delo. O Urošu Žunu vemo precej manj, čeprav je bil o njem posnet dokumentarni film *Pravičnik*, ki je bil leta 2002 predvajan na slovenski nacionalni televiziji. Zelo malo je znano, da je bil prav oče Uroša Žuna, Valentin Žun, tista osebnost, okoli katere so se pred dobrimi 100 leti združili Radovljičani, da bi dostojno obeležili spomin na 150-letnico rojstva Antona Tomaža Linharta.

Valentin Žun je bil rojen 20. februarja 1873 v Trbojah pri Smledniku. Ljudsko šolo je končal v Smledniku, klasično gimnazijo pa kot gojenec Alojzijevišča v Ljubljani. Pravo je študiral na Dunaju, kjer se je preživljal z inštrukcijami in si nakopal kronično pljučno bolezen. Po diplomi je stopil v finančno službo: februarja 1899 je postal finančni koncipist pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani, nato novembra istega leta definitivni finančni koncipist v Litiji in leta 1900 davčni nadzornik v Črnomlju. Leta 1903 je nastopil službo davčnega nadzornika v Radovljici, kjer je kmalu napredoval v višjega davčnega nadzornika in finančnega komisarja. V Radovljici je bil do leta 1908, ko je bil iz političnih razlogov premeščen v Logatec, kjer je ostal dve leti. V letih 1910-14 je delal kot finančni tajnik na finančnem ministrstvu na Dunaju. Leta 1914 je zaprosil za premestitev na Kranjsko. Oblasti so prošnji ugodile in ga najprej premestile v Kočevje, nato pa na finančno ravnateljstvo v Ljubljano, kjer je leta 1917 postal finančni svetnik. Valentin Žun je bil priznan pravnik in finančni strokovnjak, ki je napisal številne knjige in strokovne članke s področja financ, v mladosti pa je deloval tudi kot pesnik in prevajalec. Umrli je 19. oktobra 1918 v Ljubljani kot ena od žrtev epidemije španske gripe.

Valentin Žun je v Radovljici preživel pet plodnih let, izjemno dejaven je bil na političnem in kulturnoprosvetnem področju. Leta 1904 je kandidiral na občinskih volitvah in bil izvoljen v občinski odbor. Skupaj z županom dr. Jankom Vilfanom in ostalimi občinskimi odborniki si je prizadeval, da bi Radovljica dobila vodovod, kar se je konec leta 1906 tudi začelo uresničevati. Bil je dejaven član radovljiške podružnice Slovenskega planinskega društva in Zabavnega kluba. Kulturno društvo Zabavni klub v Radovljici so leta 1902 ustanovili liberalno usmerjeni člani, ki so izstopili iz Pevskega in bralnega društva Triglav. Novoustanovljeno društvo je svojemu članstvu omogočalo branje časopisov in knjig v različnih jezikih, razvedrilo s predavanji, petjem, igrami in plesi ter ukvarjanje z različnimi športi. Društvene prostore so imeli v bivši Homanovi podružnici. Do leta 1906 so večino svojih prireditev pripravljali v Hirschmannovi gostilni (stala je na mestu, kjer so po 2. svetovni vojni zgradili tovarno "Almira"), nato pa v novozgrajenem salonu gostilničarja Rudolfa Kunstlja. Zabavni klub v Radovljici je bil do svoje prostovoljne razpustitve leta 1908 edino kulturno društvo na Kranjskem, ki je poleg slovenskih članov združeval tudi nekatere Nemce iz Radovljice. Člani društva so imeli 17. decembra 1904 občni zbor, na katerem so izvolili načelnika in šest odbornikov. Načelnik je postal radovljiški župan in odvetnik dr. Janko Vilfan, v odbor društva pa so bili izvoljeni: Fran Čebulj, Oton Homan, Karel Matajč, Rajko Mlejnik, Henrik Peternel in Valentin Žun, ki je bil kot odbornik že v naslednjem letu med organizatorji odmevne prireditve.

V počastitev 150-letnice Linhartovega rojstva je društvo Zabavni klub 16. decembra 1905 pripravilo odmevno prireditev v stari šoli (prej Mesto št. 24, danes Cesta svobode 13). Prireditev je lepo uspela in o njej so v liberalnem časopisu *Gorenjec* objavili naslednjo novico: *"Zabavni klub v Radovljici je priredil v soboto, dne 16. t. m. veselico v »stari šoli« v proslavo 150letnice rojstva Tomaža Antona Linharta – Radovljičana – ustanovitelja slovenske drame. Vspored je bil naslednji: slavnosten govor, predstava Linhartove igre »Županova Micka« ter po predstavi prosta zabava v prostorih »Zabavnega kluba«. Slavnostni govor, katerega je sestavil g. Valentin Žun, priobčimo na drugem mestu dobesedno. Igra »Županova Micka« predstavlja se je v popolno zadovoljnost občinstva. Pri igri ste razven radovljiških spretnih igralcev iz prijaznosti sodelovali gospici Peternelovi, hčerki blejskega g. župana in gospica Vovkova z Bleda. – Vsi igralci rešili so svojo nalogo izborna. Naj bode tem potom še enkrat izrečena iskrena zahvala imenovanim gospicam, kakor tudi gg. igralcem za njihov trud in požrtvovalnost. Želeti bi bilo, da bi se v Radovljici prirejale večkrat take predstave, katerih smo v Radovljici toliko pogrešali!"*

Slavnostni govor, ki ga je imel odbornik Valentin Žun na omenjeni prireditvi Zabavnega kluba, je časopis *Gorenjec* objavil v celoti pod naslovom *150. rojst. dan Radovljičana Antona Linharta*. Govor se prične s hvalo mali Radovljici in njenim domačim gospodom, grofom Thurnom: *"In ti, mala Radovljica, nisi zadnja v zgodovini naše dežele in našega naroda. Marsikateri boj se je bil ob tvojih okopih in tvojem trdnem zidovju; v času verskega in kmetskega gibanja nisi stala prekrižanih rok ob strani, temveč posegla krepko v boj za "staro pravdo", več vojskovodij in državnikov je doma v tvoji graščini, – omenjamo le zadnjega grofa Thurna, kranjskega deželnega glavarja – iz tebe je izšel tudi ustanovitelj slovenske drame – Anton Linhart!"* Sledi opis Linhartove življenjske poti, od prihoda njegovega očeta Venceslava za oskrbnika radovljiške graščine do Linhartove zgodnje smrti v Ljubljani. V drugem delu govora, ki ga uvede znameniti Prešernov epitaf iz leta 1840, so navedena in na kratko opisana glavna Linhartova dela. Svoj slavnostni govor je Valentin Žun zaključil s pomembno pobudo: ***"Ako je slovensko pisateljsko društvo vzdalo spominske plošče že raznim pisateljem in pesnikom slovenskim, naj se ob stopetdesetletnici Linhartovega rojstva tudi zabljiči spominska plošča na hiši št. 1 v Radovljici, kjer je tekla zibelka našemu Linhartu."***

Pobuda Valentina Žuna je naletela na dober odziv, o čemer priča uredniška opomba, s katero so v *Gorenjcu* zaključili objavo njegovega govora: *"Kakor smo zvedeli, namerava se v poletju 1906 prirediti v Radovljici velika slavnost, pri kateri se bode odkrila imenovana spominska plošča."*

Radovljčani so Valentinu Žunu izkazali hvaležnost in spoštovanje že leta 1908, ko so ga imenovali za častnega občana Radovljice. Obdobja, ki ga je preživel v Radovljici, se je rad spominjal tudi zato, ker se jima je z ženo Olgo, roj. Jug, v starem radovljiškem mestu rodil sin Uroš. Uroš Žun je bil rojen 6. marca 1903 v Mestu št. 41 (danes Linhartov trg 14) in je v Radovljici preživel prvih pet let svojega življenja. Družina se je zaradi očetovega dela veliko selila in nekaj let preživela tudi na Dunaju (1910-14). Oktobra 1918, štiri leta po vrnitvi v Ljubljano, je tedaj 15-letnemu mladeniču umrl oče. Uroš Žun, ki je podedoval očetovo vztrajnost in nadarjenost, je kljub gmotnim težavam nadaljeval šolanje in uspešno diplomiral iz prava. Zaposlil se je v državni upravi in sčasoma napredoval do mesta obmejnega policijskega komisarja v Mariboru. V Kraljevini Jugoslaviji so v tistem času veljali antisemitski zakoni, s katerimi so skušali Židom, ki so pred nacističnim preganjanjem pribežali na jugoslovanska tla, preprečiti beg čez mejo.

Ko se je nekega dne leta 1940 pred komisarjem Urošem Žunom pojavilo šestnajst mladih Židinj, je stal pred odločitvijo svojega življenja: bo tvegala lastno življenje in mladenkam pomagal na varno ali pa bo zatrl človečnost v sebi in jih prepustil srhljivi usodi, ki jih je čakala v nacističnih taboriščih smrti. Kljub izrecni prepovedi se je odločil, da bo tvegala. Dekleta je odpeljal domov, jih nahranil, jim uredil papirje in navezal stike z židovsko skupnostjo v Zagrebu. Ko so Nemci pozneje izvedeli za njegovo dejanje – zgodovinarji domnevajo, da je pomagal tudi drugim beguncem – so za njim razpisali tiralico. Tik pred padcem Jugoslavije je z ženo in sinom pobegnil v Zagreb, kjer se je skrival z lažnimi ustaškimi dokumenti. Kmalu je tudi v Zagrebu postalo prenevarno, zato je bežal naprej, najprej v Bosno, od tam pa v Trst. V Trstu je dočkal konec vojne kot lektor v časnikarskih podjetjih, saj je tekoče govoril več jezikov. Po 2. svetovni vojni se je Uroš Žun vrnil v Ljubljano, kjer je živel mirno in skromno življenje. Zaposlen je bil kot profesor prava na Ekonomski srednji šoli in Tehnični srednji šoli v Ljubljani. Ena njegovih dijakinj je bila tudi Francka Žemva iz Žirovnice, ki je svojega profesorja ohranila v lepem spominu in na nekaj fotografijah z obletnice mature.

Prof. Uroš Žun med svojimi nekdanjimi dijakinjami na obletnici mature v Šiški (Hotel Ilirija), ok.1975.
Fotografija je iz zbirke Francke Žemva.

Uroš Žun je umrl 4. maja 1977 v Ljubljani, njegovih nesebičnih dejanj pa so se spomnili šele leta 1986, ko so ga uvrstili med Pravičnike med narodi (Righteous Among Nations). Naziv in medaljo sta mu podelila država Izrael in spominski center holokavsta Yad Vashem v Jeruzalemu. Poleg Uroša Žuna sta bila med Pravičnike uvrščena le še dva Slovenca, Zora Pičulin in Ivan Breskvar. Leta 2000 je bila v Ljubljani na ogled švicarska razstava *Vizumi za*

življenje, ki je pripovedovala o diplomatih, ki so tvegali življenje, da so pomagali židovskim beguncem. Med Pravičniki iz Slovenije so organizatorji ljubljanske razstave osrednje mesto namenili prav Urošu Žunu – deklince, ki jih je rešil pred hladno preračunljivostjo mednarodne velepolitike, so danes babice z velikimi družinami.

Jure Sinobad

VIRI IN LITERATURA

Dokumentacija Frančke Žemva, Žirovnica 73. – Gospe Francki Žemva se zahvaljujem za slikovno in tiskovno gradivo o prof. Urošu Žunu.

Gorenjec, 24. 12. 1904.

Gorenjec, 25. 11. 1905.

Gorenjec, 23. 12. 1905.

Peter Kolšek, Kdo je bil Uroš Žun? Delo, 7. 3. 2002, str. 9.

Matični urad Radovljica, RMK Radovljica, leto 1903, str. 86, zap. št. 22.

Sonja Merljak, Vizumi za življenje, Svet neprosvoljnih pustolovcev. Delo, 6. 9. 2000, str. 11.

Miloš Rybář, Valentin Žun. V: Slovenski biografski leksikon, 15. zvezek, Ljubljana 1991, str. 1015.

Jure Sinobad, Branje, bralna društva, čitalnice in knjižnice od sredine 19. stoletja do 2. svetovne vojne. V: Radovljiški zbornik 2000, str. 234-247.

Majda Žontar, Delovanje kulturnih in telovadnih društev ter Planinskega društva v Radovljici in na njenem območju do 1. svetovne vojne. V: Radovljiški zbornik 1992, str. 107-123.

NAJKNJIGE V LETU 2005 PO IZBORU KNJIŽNIČARJEV

STROKOVNA LITERATURA

Bryson, Bill: Kratka zgodovina skoraj vsega, Mladinska knjiga, Ljubljana 2005.

Na eni strani čudovito tekoče, na čase humorno pripovedovanje, na drugi pa strokovna tematika ustvarita prav neverjetno bralno knjigo o najnovejših dosežkih in izsledkih sodobne znanosti o vesolju, Zemlji, začetkih življenja in o nas samih.

LEPOSLOVJE ZA ODRASLE

Paasilinna, Arto: Očarljivi skupinski samomor, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004.

Očarljivi skupinski samomor je zadnji roman Arta Paasilinna in je napisan v prepoznavno njegovem slogu: z veliko humorja obravnava še kako resno temo sedanjega časa: samomore. Ko roman beremo, tema izgubi smrtno resnobo (velikokrat se zraven skoraj glasno hahljamo), in samomor ni več končno dejanje literarne osebe – življenje je spet vrednota in spleča se ga živeti. Vsekakor je to knjiga, ki se bralca dotakne in pusti globoke sledi.

LEPOSLOVJE ZA OTROKE

Simon, Francesca: Grozni Gašper, Učila International, Tržič 2004.

Imeti pridnega otroka so želje vseh staršev. A nihče ni popoln, vsak ima svoje dobre in slabe lastnosti. Gašper je grozen otrok. To pravijo vsi, celo njegova mama. Karkoli porednega si lahko zamislite, Gašper to zagotovo naredi. In vendar je otrok, ki ga moraš imeti rad. Saj je že večkrat poskušal biti priden, a kaj, ko vedno ... Do sedaj je izšlo že deset knjig, v katerih so popisane Gašperjeve vragolije in fant nas vedno znova preseneti.

Številka je posvečena 250-letnici rojstva A. T. Linharta in je izšla na predvečer slovenskega kulturnega praznika. Izdaja Knjižnica Antona Tomaža Linharta, Gorenjska cesta 27, 4240 Radovljica, tel.: 04 / 537 39 00. Uredil in oblikoval: Jure Sinobad. Vse oblike časopisa so brezplačne. Objavljenih prispevkov ne honoriramo.